

Sisällys

RIKOTTUJEN LAULU.....	7
<i>Suvi Wanswett</i>	
ALKUSANAT.....	8
<i>Hanna-Kaisa Pernaa</i>	
JOHDANTO.....	10
NUORISORIKOLLISUUDEN MYYTIT.....	14

Osa 1 Nuoruus ja rikollisuus

RIKOLLINEN NUORUUS: NÄKÖKULMIA RAKENTEIDEN VÄLISTÄ.....	30
<i>Julia Saarholm ja Heikki Turkka</i>	
NUORTEN RIKOLLISUUS TILASTOISSA: VIIME VUOSIKYMMENTEN KEHITYS SUOMESSA.....	52
<i>Markus Kaakinen, Matti Näsi ja Petri Danielsson</i>	
NORMAALI JA RISKIALTIS NUORUUS NUORISOLÄÄKÄREIDEN NÄKÖKULMASTA.....	70
<i>Elina Hermanson ja Silja Kosola</i>	
PERUSKOULUN KAUASKANTOINEN MERKITYS ELÄMÄNKULUSSA.....	89
<i>Tanja Äärelä ja Piia Ruutu</i>	

Osa 2 Kokemustiedolla ymmärrystä ja vaikuttavia palveluita

SYRJÄYTTÄVÄ KOULU.....	114
<i>Pietro Saari ja Heikki Turkka</i>	
MITEN VOIMME ESTÄÄ TYTTÖJÄ JOUTUMASTA VANKILAAN?.....	133
<i>Miisa Lohi, Janika Lindström ja Ulla Salovaara</i>	
NUORISOJENGI ELÄMÄNUAIHEENA JA JENGIITYMISEN EHKÄISEMISEN MAHDOLLISUUDET.....	152
<i>Saija Sambou, Julia Saarholm ja Mahdi Lakhal</i>	
NUOREN PÄIHDERIIPPUUUS: KOKEMUSTA JA TUTKITTUA TIETOA.....	174
<i>Tomas Luoto ja Inari Uiskari</i>	
TAIDE, TOIMINTA JA YHTEISÖT RIKOLLISUUDEN EHKÄISYSSÄ.....	190
<i>Mika Törrö, Pete "Hende" Nieminen ja Heikki Turkka</i>	

Osa 3 Eri toimijat rikoskierteitä ehkäisemässä

OPPILAAN OPPIMISEN TUELLA JA KOULUYHTEISÖÖN KUULUMISELLA ON MERKITYSTÄ.....	216
<i>Tiina Korpela-Liimatainen ja Maria Tauriainen</i>	
JALKAUTUVAN NUORISOTYÖN MAHDOLLISUUDET RIKOSKIERTEEN KATKAISUSSA.....	236
<i>Eliisa Ahlstedt ja Sauli Taipale</i>	
SYSTEEMINEN JA MONIAMMATILLINEN TYÖOTE LASTENSUOJELUSSA.....	253
<i>Saija Sambou, Kalle Turkka ja Laura Yliruka</i>	
TYÖPARI-, TIIMI- JA VERKOSTOTYÖ BUNKKERI-TIIMISSÄ.....	277
<i>Heikki Turkka ja Julia Saarholm</i>	

Osa 4 Rikosprosessitoimijat ja rikoskierteiden katkaisuun tähtäävä työ

ENNALTA ESTÄVÄ POLIISITOIMINTA.....	304
<i>Pekka Alamommo ja Mari Bergström</i>	
RIKOSPROSESSUAALISET PAKKOKEINOT LAPSEN RIKOSKIERTEEN KATKAISIJANA ESITUTKINNASSA.....	322
<i>Marko Forss</i>	
RIKOSSEURAAMUKSET NUORTEN RIKOSKIERTEISSÄ.....	340
<i>Juha Hiltunen, Johanna Mansikkala ja Taina Taipale</i>	

Lopuksi

UIRON KOKEMUKSIA RIKOKSILLA OIREILEVIEN JA RISKIKÄYTTÄYTYVIEN LASTEN JA NUORTEN KOHTAAMISESTA.....	362
<i>Laidi Surva ja Kaire Tamm</i>	
MONIALAINEN LINSSI NUORISORIKOLLISUUTEEN.....	383
<i>Heikki Turkka ja Julia Saarholm</i>	
.....	
KIIITOS.....	391
KIRJOITTAJAT.....	392

Rikottujen laulu

*Rikon itseeni
ja muita,
kun kuljen tätä suota.
Toinen jalka maassa
ja toinen kai haudassa.
Miksei tässä maailmassa
vois vaan elää rauhassa?*

*Onko sillä väliä,
jos lyöt mua vielä kerran?
Kai me ollaan kärsitty
jo kaikki saman verran.
Alistettu, hyljeksitty,
potkittu ja lyöty.
Piikkikoukun varjossa
on vaikee nähdä puhumisen hyöty.*

*On asioita, joita haluu
vaan ittellensä kertoa.
Ei kaikki kasvit kasva täällä
yhtäläistä versoo.
Toisel hajoo pää
ja toisella kroppa.
Kuka täällä tietää, mikä on
unta tai totta?*

*Kai on kyse onnesta,
aina jostain paremmasta,
mut arpa voittaa sun vuorolla,
ei tullut taivas onnelasta.
Ehkä tää on ajan kuva:
kaikki meinaa masentua.
Mut kuka meistä ei ois hauras?
Kai kokemuksissakin
jokainen voi olla vauras.*

*Yksin
ei aina ookaan yksinäinen.
Oon selvinny niin monesta,
oon siksi tämänlainen.
Ja se vähäinenkin häiven,
ja joku vaan alkaa muuttuu.
Ei ookaan enää tarve
tuntemattomille suuttuu
ja huutaa
ja haistatella paskat.
Vaik senhän ansaitsis kyl joskus
jokainen täs lafkas.*

– SuviW¹

1 Suvi Wanswett kuvaa ajatuksia ja tunteita, joita hän kohtaa hankekoordinaattorin työssään rikoksilla oireilevien alle 30-vuotiaiden kanssa. Rovaniemen RIKO-hanke on toiminut oikeusministeriön rahoituksella vuodesta 2021.

Alkusanat

Nuorisorikollisuuden teema on ilmiönä haasteellinen lähestyttävä. Jokaisen lapsen jokainen läheinen toivoo, ettei joutuisi perehtymään aiheeseen omakoh-
taisesti, eikä yksikään lapsi tai nuori kasva tavoitteenaan harjaantua rikollisek-
si. Hyvinvointipalvelujen järjestämisen kannalta nuorisorikollisuus näyttäytyy
ikävänä marginaalina, jonka aiheuttamiin kustannuksiin aika ajoin herätään
mutta jonka haasteita toivotaan käsiteltävän jossain muualla kuin äänestäjiä
kiinnostavissa tilaisuuksissa.

Pahoinvointi on kuitenkin osa hyvinvoinnin tarkastelua, eikä silmien sul-
keminen estä sen vaikutusta koko yhteiskuntaan. Muiden ilmiöiden tavoin
nuorisorikollisuuskin kehittyy ajassa eikä enää kaikilta osin hyödy palveluista,
joiden rakenteet luotiin 80 vuotta sitten silloisia hyvinvoinnin haasteita palve-
lemaan. Nuorisorikollisuus samoin kuin mikä tahansa muukin hyvin- tai pa-
hoinvointia aiheuttava ilmiö täytyy hahmottaa osana kompleksista kokonai-
suutta, josta nyky-yhteiskuntamme muodostuu.

Vaikka nuorisorikollisuus on aiheena voimakkaan negatiivisesti latautunut,
tutkimusmaailmassa kompleksisuus ymmärretään minkä tahansa ilmiön piir-
teeksi ilman kielteisiä mielleyhtymiä. Nuorisorikollisuudessa kompleksisuut-
ta muodostaa sen taustatekijöiden, ominaisuuksien ja seurausten yhteenkie-
toutuminen, eikä niiden erottaminen toisistaan ole aina mahdollista tai edes
tavoiteltavaa. Tämän väistämättömän ominaisuuden ymmärtäminen auttaa
meitä oivaltamaan uudella tavalla nuorisorikollisuuden kohtaamisen tarpeita.
Sen sijaan, että yrittäisimme ratkaista nuorisorikollisuuden ongelmaa yksit-
täisillä toimintatavoilla, meidän tulisi pyrkiä ymmärtämään edes osittain sen
moninaisuutta. Näin opimme sietämään ilmiön kompleksisuutta ja sen koh-
taamisen muuttuvia tarpeita.

Aiheen kompleksisuus avautuu meille ainoastaan kuulemalla siihen liittyviä erilaisia näkökulmia. Toivon teoksen lukijoilta avoimen uteliasta suhtautumista jokaiseen arvokkaaseen kokemukseen, jonka kirjan kirjoittajat lahjoittavat aiheesta kiinnostuneille. Jaan varmasti monen vanhemman, läheisen ja kansalaisen kanssa kiitollisuuden jokaisesta nuorisorikollisuuden parissa työskentelevästä ammattilaisesta ja toivon heille ja heidän kohtaamilleen nuorille voimia yhteisellä polullaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon tutkijana kiitän syvästi ja vilpittömästi Julia Saarholmia ja Heikki Turkkaa teoksen toimittamisesta ja aiheen näkyväksi tekemisestä. Lisätään ymmärrystämme yhdessä.

Vaasassa 30.8.2022

Hanna-Kaisa Pernaa

tutkijatohtori, sosiaali- ja terveyshallintotiede, Vaasan yliopisto

Johdanto

Nuorisorikollisuus on yhteiskuntamme varjoja. Tämän kirjan tarkoitus on antaa taustatietoa, ymmärrystä, uusia näkökulmia ja välineitä nuorisorikollisuuden ehkäisyyn sen parissa työskenteleville ihmisille ja myös palvelurakenteissa palveluja etsiville aikuisille. Kirjasta saa malleja verkostotyön toteuttamiseen ja ihmisten näköisten palveluiden kehittämiseen.

Kirjan kirjoittajat ovat toinen toistaan intohimoisempia oman ammattikuntansa uranuurtajia, kehittäjiä, tutkijoita, verkostotyöntekijöitä ja ammattilaisia. Kirja sisältää runsaasti kokemustietoa sellaisilta alan uusilta työntekijöiltä, joilla on omakohtaista pitkäkestoista kokemusta syrjään jäämisestä, rikollisuudesta sekä päihdekierteistä irrottautumisesta. Kokemuksen, tutkimuksen ja monialaisen käytännönläheisen osaamisen yhteen kudottu kokonaisuus tarjoaa lukijalle mahdollisuuden sukeltaa nuorten rikollisuuden syntyyn, siitä selviämiseen sekä rikos- ja päihdehaittojen vähentämiseen.

Tässä kirjassa artikkelin kirjoittajat tulevat monenlaisista taustoista, mikä määrittää käytettyjä käsitteitä. Esimerkiksi valtaosassa artikkeleista puhutaan alle 18-vuotiaiden kanssa tehtävästä työstä mutta samalla sivutaan myös itsenäistymistä. Nuoria työssään kohtaavat sujuvasti käsitettä nuori, kun taas osa puhuu juridiikan mukaan kaikista alle 18-vuotiaista lapsina. Koulun yhteydessä lapsesta ja nuoresta käytetään osittain termiä oppilas oppilaan identiteettiä korostaen. Termit vaihtelevat samoin kuin arjen todellisuuskin.

Kirjan ensimmäinen osa

Kirjan ensimmäisessä osassa avataan nuorisorikollisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä niin järjestötyöntekijöiden kuin kriminologien näkökulmasta. Lisäksi nuorisolääkärit taustoittavat nuoruuden aivokehitystä ja kasvukipuja ja pohti-

vat, mikä on normaalia nuoruutta ja mikä riskioireilua. Koska nuoret viettävät huomattavan osan ajastaan koulussa, kuvataan kirjan ensimmäisessä osassa myös koulun merkitystä ennalta estävästä näkökulmasta.

Avausartikkelina toimii nuorten rikollisuuteen pureutuva *Julia Saarholmin ja Heikki Turkan* kirjoitus, jossa kuvataan nuoruuden konfliktien, kasvukipujen sekä nuorisorikollisuuden parissa työskentelystä tullutta oppia ja oivalluksia. Miltä ilmiö näyttää pääkaupunkiseudulla ketterästi palvelujärjestelmän siilon välejä tukkivan verkostotyötä tekevän järjestön näkökulmasta?

Tämän jälkeen kriminologit *Markus Kaakinen, Matti Näsi ja Petri Danielsson* tarkastelevat nuorten rikollisuutta tilastojen valossa viime vuosikymmenten aikana. Mitä nuorille kuuluu tutkimuksen perusteella? Artikkelissa esitellään ilmiön ajallista kehitystä ja erityispiirteitä eri tietolähteistä. Lopuksi pohditaan, miltä nuorisorikollisuus näyttää 2020-luvun alkupuolella.

Nuoruus itsessään on huomionarvoinen ikä- ja kehitysvaihe. Nuorten rikoskäyttäytymisen tarkastelussa nuoruuden biologisia ja psykologisia ilmiötä avaavat suomalaisen nuorisolääketieteen pioneerit *Elina Hermanson ja Silja Kosola*. Heidän artikkelinsa auttaa hahmottamaan lääkärin näkökulmasta syrjäpolulle joutuvan nuoren riskitekijöitä.

Peruskoulu vie leijonanosan lasten ja nuorten arjesta. Huonot koulukokemukset ja vaikeudet koulunkäynnissä yhdistävät monia tarinoita, joita vankeudessa kuullaan. Kirjan ensimmäinen osa päättyy erityispedagogiikan tutkimuksen ja opetuksen kärkinimien *Tanja Äärelän ja Piia Ruudun* sanoitukseen merkityksellisistä kohtaamisista koulupoluilla.

Kirjan toinen osa

Toinen osa kokoa kokemustietoa nuorisorikollisuuden, rikos- ja päihdekierteiden ja niistä irrottautumisen kovasta ytimeästä. *Pietro Saari ja Heikki Turka* kirjoittavat, miten kouluyhteisöstä eristäminen ja erityisyyden ymmärtämyttömyys voivat johtaa väkivallan ja päihhteiden värittämälle elämänpolulle. Omat kokemukset antavat pohjaa artikkelille, jossa pohditaan suojaavien tekijöiden ja riskitekijöiden tasapainoa.

Miisa Lohi, Janika Lindström ja Ulla Salovaara nostavat esiin nais erityisen näkökulman. Artikkelissa kokemus ja tutkimus valottavat meille alaa, josta käydään keskustelua liian vähän ja joka on myös tietynlainen tabu, sillä tyttöihin ja naisiin kohdistuu täysin erilaisia odotuksia kuin poikiin.

Nuorena maahanmuuttajana oman paikan löytäminen yhteiskunnassa voi olla rosoista. Mahdi Lakhalin tarinan siivittämänä kuullaan nuorisoihmissä ajautumisesta ja siitä irrottautumisesta. *Saija Sambou, Julia Saarholm ja Mahdi Lakhal* käyvät artikkelissa läpi jengien määritelmiä sekä jengiytymisen ehkäisemisen keinoja.

Tomas Luoto puolestaan muistelee ja sanoittaa omaa polkuaan ja identiteettiään päihderiippuvuuden kanssa nuorena ja aikuisena. Millaisia ajatuksia nuorella on huumeista ja miten ne saattavat muuttua? Artikkelissa päihderiippuvuutta ja päihdehaittoja vähentävää työtä hänen kanssaan reflektoi päihdeasiantuntija *Inari Viskari*.

Kirjan toinen osa päättyy *Mika Törrön, Pete ”Hende” Niemisen ja Heikki Turkan* omakohtaisten kokemusten ja työn reflektointiin. Kolme auktoriteettivastaista jäärää tarkastelevat taiteen, harrastusten ja yhteisöjen merkitystä ja pohtivat, miten niitä voisi hyödyntää rikosoirehdistyksen ehkäisyssä.

Kirjan kolmas osa

Kirjan kolmas osa sisältää käytännönläheisiä eri alojen asiantuntijoiden avauksia oman toimialan hyvistä käytännöistä nuorisoriikollisuuden ehkäisyssä tai siihen puuttumisessa. Osan avaavat oppimisen tuen johtavat asiantuntijat *Tiina Korpela-Liimatainen ja Maria Tauriainen*, jotka korostavat oppimisen tuen ja kouluyhteisöön kuulumisen merkitystä. Miten aikuiset voisivat koulu- maailmassa toimia toisin, jotta suomalainen peruskoulu säilyttäisi asemansa syrjäytymisen ehkäisyn keskeisimpänä toimijana?

Koulun jälkeen siirrytään luonnollisesti vapaa-aikaan. Kadulla nuorten omaehtoisessa toimintaympäristössä tapahtuvaa jalkautuvaa ja löytävää nuorisotyötä esittelevät pääkaupunkiseudun rautaiset ammattilaiset *Eliisa Ahlstedt ja Sauli Taipale*. Miten ammattilaiset voivat tehdä entistä paremmin yhteistyötä ja miten nuoriin saadaan kontakti heidän kotikentällään?

Systeemisen ja moniammatillisen työotteiden kehittämisestä rikos- ja päihdekierteessä olevan nuoren palveluissa ja etenkin lastensuojelussa kertovat *Saija Sambou, Kalle Turka ja Laura Yliruka*. Artikkelit avaa tulevaisuuden kehittämissuuntia ja kipukohtia uudenlaisen lähestymistavan haltuunotossa paikallisesti.

Kolmas osa päättyy *Heikki Turkan ja Julia Saarholmin* kollegojensa kanssa yhteiseen pohdintaan työpari-, tiimi- ja verkostotyöstä. Artikkelit kuvaavat ammattilaisten yhteistyötä kompleksisissa nuorten ja perheiden elämäntilanteissa. Samalla esitellään Aseman Lapset ry:n rikoksiin ja konfliktinratkaisuun erikoistuneen Bunkkeri-tiimin kehittymistä ja toimintaa.

Kirjan neljäs osa

Kirjan neljännessä osassa keskitytään rikosprosesseihin kytkeytyvien viranomaisten näkökulmiin. Ensimmäiseksi *Pekka Alamommo ja Mari Bergström* kertovat monipuolisesti pitkän työkokemuksen äänellä ennalta estävän poliisin työstä ja sen vaikutusmahdollisuuksista.

Tämän jälkeen nuorisorikostutkinnan uranuurtaja *Marko Forss* kuvaa, millaisia mahdollisuuksia on pysäyttää nuorten rikoskierteitä esitutkinnalla ja rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla. Artikkelissa pohditaan myös lastensuojelun ja seuraamusten välistä suhdetta.

Tämän jälkeen rikosseuraamusalan ammattilaiset ja asiantuntijat *Juha Hiltunen, Johanna Mansikkala ja Taina Taipale* esittelevät nuorisorikollisuuden viimesijaisen palvelun eli rikosseuraamusten käytäntöjä oikeudenkäyntien aikana ja tuomion jälkeen sekä alan kehittämissuuntia.

Lopuksi

Kirjan lopussa Viron nuorisorikollisuuden ehkäisyn johtavat asiantuntijat *Lai-di Surva ja Kaire Tamm* kirjoittavat rikoksilla oireilevien nuorten palvelujen laaja-alaisesta kehittämistyöstä Virossa.

Kirjan päättävässä yhteenvedossa tarkastellaan eri alojen ammattilaisten, asiantuntijoiden, tutkijoiden ja kokemusasiantuntijoiden muodostamaa monialaista kokonaisuutta ja kuvataan, mitä keinoja se tarjoaa vakavan ja toistuvan nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen ehkäisyyn. Lisäksi pohditaan, mitä sellaista on jäänyt sanomatta, joka lisäisi ymmärrystämme nuorisorikollisuuden kompleksisesta maailmasta.